

LLÀGRIMES D'IRA

per Antònia Carré

A l'edat mitjana, filòsofs i metges analitzen des de perspectives que acaben sent complementàries com la vida emocional repercuteix en la salut física dels individus. Tot i que els filòsofs parlen de les “passions de l'ànima” i els metges les anomenen “accidents”, tots dos col·lectius es refereixen a tots els moviments afectius de l'ànima sensitiva. El concepte és lluny del que entenem nosaltres per “passió”, ja que tendim a aplicar-lo a aquelles inclinacions que, pel seu excés, trenquen l'equilibri de la nostra vida psíquica.

Així doncs, per als medievals les passions o accidents de l'ànima inclouen una gamma àmplia d'emocions que, ben equilibrades, mantenen temperats els humors i els esperits que circulen pel cos humà i, conseqüentment, contribueixen a la seva salut. Els textos mèdics –sobretot els regiments de sanitat– parlen de moviments psicossomàtics que afecten directament (*per se*) el cos i indirectament (*per accidens*) l'ànima. Aquests moviments psicossomàtics són l'alegria, el desig, l'amor, la tristesa, la detestació, l'aversion, l'esperança, l'audàcia, el temor, la desesperança i la ira. En proporcions justes, equilibrades, aquestes emocions són indispensables per tenir una bona salut. Quan es descompensen, poden comportar conseqüències catastròfiques per a qui les pateix. L'amor, per exemple, quan és desordenat o no correspost és analitzat pels textos mèdics com una malaltia (*aegritudo amoris*) que pot arrossegar l'enamorat a la follia o a la mort.

Els accidents de l'ànima arrenquen del cor –considerat un dels òrgans principals del cos humà i centre de les passions– i després provoquen modificacions sobre determinats membres del cos. La ira –o la sanya, com diu el paràgraf 22 del *Llibre dels fets*–, que és una passió que mou a indignació i enuig, es produeix per “l'ebullició de la sang en el cor i un moviment sobtat de la calor cap a fora del cos”, com explica el *Pantegni* d'Alí Abbàs, traduït de l'àrab al llatí per Constantí l'Africà a finals del segle XI. En el seu *Speculum medicine*, Arnau de Vilanova (c. 1240-1311) relaciona la ira amb el desig de venjança: “En la ira i per l'apetit vehement de venjança, la sang colèrica es mou cap al cor inflamant-lo, el qual en sobreescalfar-se es dilata més de l'habitual. Des d'allí, escalfa cap a l'exterior vehementment tot el cos, sobretot les parts on resideix l'apetit invasor.”

L'augment de la calor en el cor i la sortida ràpida d'aquesta calor i dels esperits cap a l'exterior expliquen perfectament, segons la medicina medieval, la simptomatologia que acompanya aquesta passió o accident: una violenta taquicàrdia, un enrojolament encès de la cara, els ulls eixits de les òrbites, la vermellor intensa dels ulls, etc. Ens interessa ara especialment aquest darrer senyal.

En el *Liber de homine o il Perché* (1474), el metge i astrònom italià Girolamo Manfredi explica per què s'enrogeixen els ulls dels homes irats. I diu així: “En l'irat es manifesta la seva furor en els ulls, on transmet la natura la calor i esperit per cercar venjança amb audàcia i no temor. I sembla que hi ha encara més rojor en els ulls que en la faç de l'irat, per tal com els ulls són molt blancs i tota mínima rojor sembla gran en els ulls i més es veu en la vista”.

Les llàgrimes alliberen tensions, que diríem ara. L'humor segregat per la glàndula lacrimal refreda la calor natural que prové del cor i que es manifesta als ulls en forma de vermellor. Per tant, les llàgrimes a poc a poc aniran fonent la ira. Així doncs, les llàgrimes actuen com els altres líquids inherents al cos humà –la suor, l'orina, la femta, l'esperma, la menstruació, la cera de les orelles, els mocs...–, que cal evacuar adequadament per conservar la salut i recuperar-la si s'ha perdut. Els regiments de sanitat dediquen un capítol a totes aquestes substàncies més o menys líquides que ajuden al reequilibri dels humors. Tot això és, en essència, el que s'amaga darrere de les paraules de Guillem de Boí en el paràgraf 22 del *Llibre dels fets*.

Bibliografia:

Arnaldi de Villanova, *Regimen sanitatis ad regem Aragonum*. Luis García Ballester, Michael R. McVaugh, Pedro Gil Sotres y Juan A. Paniagua (eds.), «Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia», vol. X.1. Barcelona: Universitat de Barcelona-Fundació Noguera, 1996.

Girolamo Manfredi, *Quesits i perquens (regiment de sanitat i tractat de fisiognomonía)*. Edició crítica d'Antònia Carré. Barcelona: Barcino, 2004.